

SZÉPHALOM-KÖNYVTÁR

31. sac.

A
KÖLTŐ MÓRA FERENC

ÍRTA

Dr. PRESZLY LÓRÁND

A DUGONICS-TÁRSASÁG R. TAGJA

SZEGED, 1934.

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.

E tanulmány nyomdai előállításában — ködös, fagyos februári reggelen — szállott el közülünk s röppent át az örökkévalóságba Móra Ferenc lelke.

A költő itt hagyta a szenvedések súlya alatt görnyedő földet. Itt hagyta elárvelt műhelyét, íróasztalát, otthonát s mindazokat, akiket életében szeretett. Itt hagyta „mesterségét”, amelyet harminc-egynéhány nehéz, küzdelmes éven át becsületes, hótiszta szándékkal, híven szolgált s szíve vérével szépített.

Móra Ferenc irodalmi működése korszakunk irodalmának integráns része. Élete a magyar írók és költők sajátos sorsával azonos. Küzdelemben, nélkülözésben gazdag, színt, álmodást és reményt szikkasztó robotmunka, amelyben még a leghívőbb és a legbizakodóbb is elfelejti az élet zamatját.

Móra Ferenc tudott mégis újra és újra erőre kapni, tudott újra és újra hinni, tudott újra és újra álmodni. Szemérmesen tudta takarogni azt, ami ott benn — a legmélyén — fáj. „Én a befelé síró fajtaból való vagyok” — hangoztatta, kifelé pedig bőkezűen szertehintette álmokorsója színes, csillogó aranyhumorát.

Goethe szerint minden, ami él, atmoszférát teremt maga körül. Az az atmoszféra, amely Móra Ferenc személyét és írásait körülvette, a legtisztább és a legnemesebb szeretet levegője. A szeretet szolgálatába szegődött, abban élt és annak dolgozott. Nem tudott és nem is akart mást, mint szeretni.

Móra Ferencnek, a szeretet költőjének, versei élni fognak; mint lelkének ezüst csengőcskéi sokáig fognak utána visszacsengeni a „szegedi határ napos mezői és parlagjai fölött”; mint költő pedig élni fogja az örök halhatatlanságot.

1879. Julius 19-én nagy boldogság szállott Móra Márton kiskun-félegyházai „remekes szűcs” daru-uccai házára. István fiuk után tizenhat évvel az Ur kegyelme e napon ajándékozta meg a jámbor és istenfélő Márton szüesék szelíd és csöndes kun-hajlékát a kis Ferkó gyerekkel, kinek születése verőfényes örömmel sugározta be a családi fészek minden zege-zugát.

A kis Ferkó gyerek nem származott „nagyon fényűző családból”, ősi várkastélya sem forgott a mesebeli kacsalábakon, hanem — bizony — „kenyérsütő lapáton és szűcs-tűt viselt a címerében”. A szerény otthonba „a világegyetem minden fényei közül csak a napfény volt bejáratos”, de ez azután olyan éltető melegen sütött be oda, hogy a kis Ferkó gyereket nemzeti irodalmunk egyik legizmosabb és leg-hatalmasabb hajtásává érlelte.

A szülői ház, az édes szülői otthon mindenki számára féltve őrzött, örökre felejthetetlen, drága emlék, hova a visszaemlékezés — az emberi élet minden szakában — sasszárnyakon repül, hogy árnyában megpihenjen, megvigasztalódjék és erőt gyűjtsön a fáradt és meggyötört lélek.

Móra Ferenc számára az emléknél többet, jóval többet, mindent, magát az életmindenséget jelentette a szülői hajlék, amely nemcsak életével, de a költészetével is egyképen egygyéforrott.

Nemcsak a tudásszomjat hozta onnan magával, mely egy pillanatra sem hagyta nyugton, hanem mindig előbbre és többre sarkalta; nemcsak azt a közvetlen melegséget hozta magával, mely írásait fűti s azoknak sajátos, egyéni zamatot ad, de a daru-uccai „malomházból” magával hozta azt a tündérvilágot is, mely — maiglan — beszínésíti és benépesíti a fehérhajú költő áloméletét, elannyira, hogy — mikor már a dicsősége delelőjén jár — gondolata még mindig tündérek után futkos s képzelete még mindig fenn kóvályog a fehérarcú csillogok között.

Elégülten és büszkén vallja, hogy édesatyjától, a „világ legdrágább szívű szűcsétől” s az ő szegény édes szüléjétől, aki „harmincéves korára már megöszült, elhervadt a munkában, akinek életében nem

volt egy pihenő napja, egy pirospántlikányi Öröme sem, akinek a mosóteknőben repedeztek ki az ujjai és „a kenyérsütő kemence füstje, korma, ki-ki csapódó lángja marta szét az arcát, ez a bekötött fejű, foltos kék kötőjű, szelíd kis árnyék” voltak azok, akiktől megtanult „magyarul lélegzeni, magyarul beszélni” és akiktől szíve megtanult magyarul dobogni. Ez magyarázza, hogy írásainak minden során és minden betűjén ott gyöngyözik a magyar életöröm és a magyar életbánatot harmata.

„Ha van érdeme írásaimnak, akkor az érdem az övék” — mondja — miközben túlradó és rajongó gyöngédséggel és szeretettel gondol vissza arra a két, tőle „elszakadt, elmúlt életre”, melyekből az Övé „fakadt” s akiknek „soha el nem fakuló” képére szinte ujjongó boldogsággal gondol s akiket még országos ünnepeltetése forró dicsőségében is alázatos szeretettel ölelt magához.

A daru-uccai szülői hajlék meghitt melege, apró-cseprő eseményei állandó és mély hatással voltak a gyermek Móra Ferencre; belevésődtek fogékony lelkébe, mélyítették elméjét és gazdagították szellemét. Megnőtt és kitágult a világ a lelkében. A kis kun-ivadék itt tanulta meg szeretni és becsülni fajtáját, melyet kerek e világon a legkülönbnek tart s amelynek sorsán féltő, aggódó szeretettel csügg. Itt termékenyült meg a szíve minden széppel és minden jóval; itt bontakoztak ki és kaptak erőre érzelmei és gondolatai; itt színesedett tele képzelete, melynek szárnyán a magasságokba emelkedett; innen hozta magával írásainak magyar levegőjét, magyar illatát, nyelvezetének ragyogó tisztaságát és csengő szépségét, művészelelkének legsajátosabb és legegényibb inspirációit. A drága, a feledhetetlen szülői otthon, mint éltető napfény, vette őt körül és lett költészetének gazdag forrásává, kiapadhatlan mélységévé.

A szülői otthon számára a gyermek Móra Ferenc költőnek indult. Gyermekkorában megírt első dalai költői elhivatottsága mellett bizonyítanak. Tanuló éveit alatti is a költészet felé hajlott s mikor — jóval később — az 1902. évben megjelent a szegedi sajtó munkásai között, „Csipke” név alatt — esztendőök hosszú során át — „ünnepi kalácsként” jelentek dalai a *Szegedi Napló* hasábjain. Ugyancsak 1902.-ben adta ki első könyvét *Az aranyszörű bárány* címen, verses mesét Mátyás király eseményekben gazdag korából.

Hogy az évek múlása során a költő Móra Ferencen lassan-lassan elhatalmasodott a költészettől való elhidegülés és mindinkább a próza felé hajlott, a költészetben magát sem feltalálni, sem kiélni nem akarta, vagy nem tudta, ez a tudós Móra Ferenc terhére esik, akit tudomány-szomja más irányba sodort. Pedig Móra Ferencről éppen a prózáirásai

áruljal el a legjobban, hogy született költő. Azért jó író, mert jó költő. Annyira lírikus természet, hogy bármiről is ír, elsősorban lírája ragadja magával az embert, az a líra, mely minden reflexiót az élmény nemes aranyává olvaszt. Írástechnikája, kifejezés-módjai, képeinek, hasonlatainak ragyogó szépsége maga a tiszta költészet.

Juhász Gyula szerint „a jövő Móra Ferenc száz év múlva nagy zavarban lesz majd, hova tegye, hogyan osztályozza azt a tömör Móra Ferencet, aki itt alkotott és munkálkodott”. Maga Móra pedig ezeket állapítja meg magáról: „. . . nekem nincs mentségem. Az én bűnöm az a hallatlan szomjúság volt és az a határt nem ismerő mohóság, amellyel nem tudtam egy kútnál megállapodni, hanem mindig másik után rohantam”.

Verses költészete terjedelemben nem közelíti meg prózai termékenységét. Évtizedeken át — szétszórta — megjelent költeményeinek gyöngyeit a harmadik kiadást megért *Könnyes könyvben* válogatta össze a legérzékenyebb lelkiismeretességgel. Verskötetek özönével ér föl ez a könyv, melyet antológiának is lehetne nevezni. A *Könnyes könyv* egy egyszerű, híven megélt magyar életnek bölcseségben kiforrott érzéseit és élményeit adja. A kandalló muzsikái, cirógató szellők lágy simogatásai ezek a versek. Bepillantást engednek az ő legkülönvalóbb világába, színes lelkének zárt területére.

Ez a könyv azok közül a ritka könyvek közül való, amelyeket — minden összehasonlítás és kritikai értékszámítás nélkül — csak megszeretni tudunk, mert egy egész költő és egész ember szívverését adják, költői tisztán, külső cícomák nélkül, becsületesen, olyan igazán és annyira természetesen, mint amilyen maga az ég, a mező, az erdő, az öröm vagy a szenvedés.

Mindegyik verse sokat átélt költői lélek kaleidoszkópjának egy-egy visszaverődő sugara, költői szívének vére, lelkének legjava.

A *Könnyes könyvben* nincsenek szép, szebb vagy legszebb versek. Olyan kedvesek, hogy mindegyikét a szívéhez szeretné szorítani az ember s ott melengetni, ott dédelgetni sokáig, nagyon sokáig.

Móra „egyike azoknak — írja Herczeg Ferenc — akiknek könyve téli estéken kívánczik a kezembe, amikor a meleg kályha mellett várom meg az éjfelet. Ha olyankor a kertí fenyőfák roskadoznak a hó alatt és a szomszédék kuvasza a farkasüvöltést imitálja, akkor csillagok távolságában vagyok a mától és minden pórusom szomjazza a költészetet. Ez a Móra Ferenc órája”.

Vonzó, lenyűgöző lélek, akivel érintkezni lelki ünnep. Őszinte, becsületes művészember, aki nemes, önzetlen katonája a szépnek, jónak, igaznak, ennek az irodalmi szentháromságnak. Hívó ember,

kiben egyenes és töretlen vonalú alkotó erő él. Messze ellátó, mégis befelé fordult, befelé néző költő, aki magának él s őszinte melódiáit magának és egymagára maradtan mondja el.

Lírájában állandóan visszatér lenyűgöző szeretete Isten, ember és a természet minden szépsége iránt. Móra a költők táborának azon ritka kis csoportjához tartozik, akik — mint az öntudatos és mégis sejtelmes, örök szeretet rabjai — csodálatosan érzékenyek minden szépség és fény iránt. A szemükkel látnak meg mindent, de a szívükkel érzik meg és fogják fel nyert benyomásaikat. Szinte a gyermek szemével látnak meg mindent, éppen ezért annál mélyebben, jobban és igazabban. A gyermeki szem szemszögéből néznek, mert ez az egyetlen lehető és egyben a legmagasabb is. A jóság és a szeretet költői ők, kiknek számára szinte elképzelhetetlen, hogy rossz is létezik a világon. A szeretet költőinek költészete olyan, mint egy békés sziget, melynek ártereit nem lepik el az élet vizének áradásai s nem lepik be a kóros miazmák iszapjával. Ez a sziget csipkerózsákkal befuttatott, magas partokkal védett boldog hely, amelyen — hasonlóan boldog — békés és tiszta lelkületű költők megindítóan kedves és hagyományok által szentelt tiszta költészete virul.

Ebben a költészetben nincsen misztika, nincs romanticizmus, nincs titánkodás és fellengősség, nincs mesterkélttség és ért hete tlenség. Nincsenek kirobbanó és egetvívó ötletek. Nincs árnyék és nincs homály. A fantázia színes játéka sem idéz elő gondolatlorlódásokat. A költők nem kongatják „a páthosz nagy harangját”, nem járnak szakadékok felett, nem tántorognak világmegváltó és tehetetlenül elbágyadt akaratok között. Világfájdalmak sem szántják át a lelküket, hanem olyan a költészetük, mint a csendes, szelíd patak, melynek széles a medre és habfodrainak kedves a játéka. Természetes lírájuk megbékít és kiegyensúlyoz. Forrongások helyett szent csöndesség és békesség él a költők szívében, melynek áldott verése muzsikál felénk dalaikból. Színesek ezek, mint a virágterhes mező; üdék, mint a források vize; átlátszóan tiszták, mint a kristályüveg és naivan egyszerűek, mint a gyermeki lélek.

Mikor Móra Ferenc feltűnt a verseivel, nem csinált forradalmat. Nem robbant be leigázó erővel a magyar irodalomba. Nem kellett sem tűzben, sem vérben edződnie. Verseiben a szívét szólaltatta meg, ezt a leggyönyörűbb és legszélesebb skálájú hangszert, amely a leglágyabb érintésre és a szenvedések pusztá látására is elzokog minden melódiát, így lett Móra Ferenc a szeretet költője. Azzá is kellett lennie. Szeretet és jóság vették őt körül már gyermekkorában. Az élet sem tagadta meg tőle a szeretetet. Ha néha-néha reá is térdelt, nyomasztó

terhei nem nehezdedtek elviselhetetlenül vállaira. Útja sem kanyargott sokáig az ismeretlenség homályában. Élethajója egyenes irányban vitte álmai beteljesedése felé. És ez a — költők magányos csillagéletét élő, befelé fordult — lélek elérkezett végre oda, ahova egykor elindult.

Ember és költő ritkán olvad egybe olyan szerencsés harmóniában, mint Móra Ferenc. Róla el lehet mondanunk, hogy úgy ír, ahogyan él és úgy él, ahogyan ír: harmonikusan, egyenletesen, békésen, egyszerűen és tisztán. Az igazi érzés Önként megleli és megalkotja hangjait és forrásait s a legkeresetlenebb és legmélyebb hangokat pendíti meg a költő lelkében. Ezeket az alkotó és igaz érzéseket látjuk lüktetni Móra Ferenc dalaiban.

Legtöbbje úgynevezett alkalom-vers, de Móra általánosokká, közös tulajdonunkká tudta tenni ezen alkalmak poézisét, melyekben az ő álmodva álmodó költőszívének meleg és derült lírája paráználkodik.

Költészete inkább az érzelmi világból veszi témáit s túlnyomóan szubjektív. Egy átküzdött élet útjelzői ezek a versek, melyek témáját át tudja fűteni ölké ember érzések melegével. Szeret a múltba visszaneézni, a letűnt, a soha vissza nem térő időkre. A múlt megbecsülése, öreg szülei iránti hála és tisztelet nála sohasem frázis, hanem szeplőtlen, mélységes emberi erény. Szereti a földet, azt a kiskunsági földet, amelyből fakadt s amelyet olyan egészen közel tud hozni a szívéhez. Szereti a nyugalmas, boldogságos otthont, melynek megteremtése életküzdelmeinek legfőbb célja volt. Azt az otthont, „hova nem hallik a világ morajja”, amelynek csendjében elfelejteni tudja a külvilágot, az élet zavaros-viharos zsidópiacát. Egész szívével szerető élettárs, gondos apa és áhitatosságú nagyapa, aki unokáiban látja az élet tükreit.

Csodálatos lelki korsója szinte buggyanásig van tele a szeretet legkülönbözőbb érzéseivel. Költészete valódi enyhülés és felemelkedés a mai kor fáradt, tépett lelkű, csüggedt kedélyű embere számára. Dalai — humorának aranyfelhőin átszítálva — finom és csillogó szellemességet permeteznek szét és felvidítanak. Hatalmukba kerítik a lelket, csodálatosan tisztult légkörük pedig önmaga fölé emeli a harmóniáját vesztett embert.

Móra Ferenc verseit azzal az emelkedettséggel és — az irodalomnak kijáró — azzal a fokozott tisztelettel kell olvasnunk és értékelnünk, ahogyan azokat maga a költő vetítette ki magából: ünneplő, áldozó lélekkel, finom értelmi és érzelmi intelligenciával és ideális emberszeretettel.

A Beöthy-féle irodalmi iskola szerinti magyar lélek főbb vonásai: a világos, tiszta szemléleti mód, a józanság, a reális észjárás

a tárgyak reális meglátása és felfogása, az érzelmek kifejezésében mutatkozó mértéktartás, a nagyobb hullámokat nem vető kedélyi élet, a költői tartalom komolysága. Ezek — mint sajátos tulajdonságok — meg vannak és mind feltűnően megtalálhatók Móra költészetében.

Móra az Alföld szülöttje. Az egész ember töről metszett, síklakó magyar. Élete, magyar lelkének kialakulása és karaktere a síkon való lakás kétségtelen hatását mutatják. Szeme a szabad síkot látta mindig, nem volt szüksége képzelődésre. Tiszta, világos szemlélete, józan Ítélete s biztos felfogása, érzelmi életének nyugodtsága, erős konservativizmus, ragaszkodása a megszokotthoz, adják egységes képét önmagának és költészetének.

Móra Ferenc kifinomodott, mélyenérző lélek. Képei is zavartalanul tiszták, plasztikusan szemléletesek és finoman kifejezőek.

Mint költő, függetleníteni tudta magát változó áramlatoktól, amelyek az irodalomban új divatokat, új irányokat vetnek fel és képviselnek.

Költészetében inkább impresszionista, életében pedig inkább idealista. Lírájának hangja azért is olyan igaz, olyan finom és annyira könnyektől szívárványos. Ha egyetlen egy szóval kísérelnök meg jellemezni költészetét, akkor keresve sem találhatnánk találóbbat és szebbet, mint azt, hogy Móra Ferenc költészete olyan, mint az áldott napfény. De amennyire kifinomult és érző lélek, annyira naiv is. Értjük ezalatt, hogy minden kicsiség érdeklí s hogy szíve tárva-nyitva „mindeii benyomásra. Ezért pompás írója a gyermekeknek, akikhez írt meséiben és dalaiban megható nyíltsággal bontakozik ki a zárkózott, mimóza lelkű Móra Ferencnek gazdag, benső világa.

Jellegzetessége költészetének, hogy abból az erotikum teljesen száműzve van. A férfi-megkívánásoknak, nő utáni kíméletlen vágyódásainak semmi nyoma bennük. A nőben nem látja meg és nem is keresi a „nőt”. Lehet, hogy ez lelkének, egyéniségének ösztönös adottsága, de lehet, hogy művészi tudatosságából fakad.

Angyal szárnyakon — könnyed rebbenésekkel — a gyermekekhez látogat el legszívesebben, a gyermekszíveket keresi fel, csal elő gyermekmosolyokat vagy töröl le gyermekkönnyeket. A költő szíve tele van jósággal irántuk.

Amikor a földön
Gyermekek zokognak,
Az ég angyalkái
Mind el szomorodnak.
Vidám kacajuknak
.Meggzegül a szárnya,
Felhőt borítanak
Az ég ablakára.

Bánatos szemükből
 Könnyek harmatoznak,
 Amikor a földön
 Gyermekek zokognak.

Amikor a földön
 Gyermekek nevetnek,
 Nagy az öröm kéklő
 Mezején a menynek.
 Jókedvű angyalkák
 Le-lekukucskálnak,
 Fellegek nyílásán
 Csókokat dobálnak,
 Szivárványszalagból
 Csokrot kötögetnek,
 Amikor a földön'
 Gyermekek nevetnek.

(*Amikor a földön . . . 1910*)

A szeretet himnusza száll ki lelkéből *Szeresd a gyermeket* (1907) című dalában. „E legszentebb parancs nincs kőtablára írva, mosolygó kedvében, pirosló hajnalon aranybetűkkel az örök irgalom az ember-szívbe írta”.

Szeresd a gyermeket! Hisz oly hálás szegény,
 Egyszerre köny, mosoly ragyog csillagszemén,
 Ártatlan kis szívót az öröm megteli
 S köszönetét, akár az esti fuvalom,
 Mely félve játszadoz a harmatos galyon,
 Oly halkán rebegi.

Szeresd a gyermeket, öleld szívedre őt,
 Ringasd el lágyan a szegény kis szenvedőt,
 Lehunyt pilláinak töröld le könnyeit:
 S míg te a gyermek könnyét törölgeted,
 Egy láthatatlan kéz a csillagok felett
 Letörli vétkeid!

A gyermekek iránt érzett mélységes szeretete nyilvánul meg még a menyországba költözött gyermek iránt is a *Janika kútja* (1913) című finom tónusú dalában. Janika az udvar közepén levő homokhalomba kutat fűrt. Venyigéből mérte ki az ágását, piros cirokból a gémét, amelyen cérnaláncon makkvödör remegett. De a vedret egyszer sem meríthette meg, mert a mestert elhívták messzire, „kiköltözött az Isten kertjibe”

Hintós kocsin, virágos az útja —
 S most elhagyatva omladoz a kútja.

A költő aggódó szeretete veszi oltalmába ezt a kis — gazdátlan — mesterművet:

Vigyázva járjon, aki erre jár,
A kútra rá ne röppenj, kis madár.
S ti, szélfűk, pajkossággal tele,
Ti is kímélve bánjatok vele!

Szívből megsiratja az „erdő mellett, puszta szélén, ponyvasátor barna mélyén” lakó cigány vajda rajkóját, a Lajkó gyereket is.

Kit temettek ma hajnalba
Vadszegfüves domboldalba.
Sírba tettek véle együtt
Kis hegedűt, kis nyirettyűt —
„Jaj, mit ér az”, — anyja jajgat,
Vak sötétben vajda hallgat.

Megvigasztalja a kesergő vajda és jajgató felesége szívét, hogy nem kell sírni-ríni, mert az égben a madaracskák és angyalocskák primása lett a kis rajkó.

A „rettenetes évek”-ben írt dalaiból a fájdalom hangja tör elő.- Az éhezés, a sok szenvedés és nyomor, az özvegyek, a szenvedő árvák sorsa elviselhetetlenül nehezedik a költő szívére. Különösen a gyermek fáj neki, a mezítlábás kis leány az utca sarkon, aki megtanít, hogy kell jóllakni a kenyér hajával (Üzenet haza, 1914.); a beszélgető árvák is hiába járnak ki a katonavonatokhoz

. . . rossz apukánk azért se jön,
Pedig a téli — zöld se zöld már
S csak varjú károg a tetőn.

Hiába várják az ígért háború fiát. Hiába várják, hogy „megfogta-e az aranyréten az ezüstszőrű barikát?” Apjuk nem tér vissza s ez alatt otthon édes anyjuknak

Fekete lett fehér ruhája
S fehér a fekete haja . . .
Ragyogd be őket, irgalomnak
Aranyos csillaga!

(Az árvák beszélnek. 1915.)

A nyomor, a nélkülözések tengeréből így kiált fel:

Isten, ki végzetünk felett
Úr vagy örömbe, buba,

Légy atyánk s tekints le ránk,
A tékozló fiúkra,

Ó, hány éhenhaló gyerek
Sír fel hozzád az égre!
Ó, hány szülőnek elpereg
Cseppenként szíve vére!
Te neked is volt egy fiad:
Az inges kis Jézus miatt
Add meg nekünk
Mindennapi kenyerünket!

Verseit a költő egyébként négy csoportra osztotta.

Az elsőbe azokat a „költeményeit sorolta, amelyeknek a „Mi hárman” gyűjtőcímet adta. Érti itt önmagát, feleségét és Panka leányát. Az évek során át nehezen megépített családi tűzhely, a csendes örömkörül állandóan túláradó szeretettel röpdös a költő gondolata. Lírája megédesedik ilyenkor és zengőbbé válik. Az örömkör, a belső béke kiáradó zenés éneke azok a versek, melyeket feleségéről és leányáról írt. Feleségét így aposztrofálja „édes galambom”, „édes angyalom”, {*Menyasszonyomnak*, 1902.) „szegett szárnyú madárkám” {*November-est* 1911.), „szépséges szívem”, „éltem rózsaszála”, „kis virágom” {*Rózsák mellé*, 1906.) Panka leányát pedig „édes gerlicém” (*Az ég*, 1906.), „parány filozófom” {*Nem baj*, 1906.), „csillagom” {*Altató*, 1903.), „kis szívem” (*Anyuka beteg*, 1913.). Valósággal megittasul az övéi iránt érzett szeretettől. Szíve mélyéig érzi, hogy a családi körben a boldogság lakik, a kölcsönös szeretet boldogsága. És

... jó a jó Isten ahhoz, aki jó:
Bennünket, tudom, hogy mindenhol megóv
S ha ő a miénk, mit kérnénk egyebet . . .

Feleségét, aki hozzája tartozik, aki lelkének, testének társa, egyben barátja, megértő, vele repülni szerető osztályosa, házasságuk hetedik évfordulóján e dallal köszönti:

Gyere, édes feleségem,
Simogasd meg a hajam —
Több fehér szál van már benne,
Mint amennyi barna van!

Csak ne tűnődj soha rajta,
Színe, fénye hova lett —
Csak örülj, hogy együtt értünk
Hét nyarat és hét telet.

(Évfordulón, 1909)

Nagy emberi vallomást tesz arról a vágyáról, hogy egyszer neki is legyen háza, kertje:

... annyi álomról lemondtam,
Hogy a lelkem csupa temető:
A többinek sírjára borultam
Ez az egy vágy eleven fenyő.
Valahányszor éjnek éjszakáján
Szántogatva a papír-barázdán,
A betű-magot vetem, vetem:
Mindig kis kertünket ültetem.

Feleségét biztatja, hogy nem sokáig kell várnia azt, hogy a saját kertjükben szöküljön a esengő barack, húzza a fa ágát a mosolygó alma. Megfogja érni, „mikor érni kezd a szőlő szőlőn a tömött gerezd”.

Te megéred s nekem is talán még
Jut valahol egy csöndes sarok,
Puha pázsit és fölötte árnyék,
Hol szőlőban elmélázgatok.
Még a füzek sátra rejt el engem,
A világot én is elfelejtem.
S ha közünk egymáshoz nem leszen,
Magamat tán újra meglelem.

(Szőlőúton, 1909)

Panka, a költő egyetlen gyermeke külön helyet foglal el atyja szívében. Belső nap világítja széppé azokat a verseket, amelyeket hozzája intéz. Kis leánya őrző angyalához, „Isten fehér követéhez”, aki egy éjszaka a költő elé állott s azt ígérte neki, hogy amíg a leánya alszik, visszamegy az Úrhoz, s bármit is kérne, „elviszi híven elébe”, így fohászkodik:

De már ha ily közel vagyon
Hozzám az égi irgalom,
Bocsáss meg érte, ó szeráfom,
Ha ajtaját kitárom
Szívemnek és nagyot kérek nagyon.

Mikor s mikép megilleti,
Jusson ború s napfény neki,

Ne légyen minden útja rózsás,
Egy-két könnyű csalódás
A boldogságot drágábbá teszi.

De hogyha, fényes églakók,
Akartok hozzá lenni jók,
Egytől szeretném megkímélni:
Sohse adjatok néki
Könnyüket, melyek el nem sírhatok.

(*Kislányom őrzőangyala*, 1900.)

Megragadóan bájos az *Este* (1910) címet viselő dala, melyben arra kéri leányát, hogy ezúttal ő bontson neki ágyat, ő simítsa szelíden puhára a vánkost s kicsi szájával homlokáról ő lehelje el a gondokat.

Virágfejecskédet
Hajts szívem fölébe,
Ne vess éjszakára
Csillagot beléje.

Mesélj is majd egyet
Szegény apukádnak,
Úgy, mintha mesélnél
A hajjas babádnak.

. . . Volt egy szegény ember
Nagy meseországban,
Nem volt mása, csak egy
Aranyhajú lánya . . .

Bravúros zenei lüktetéssel gördül ez a líra a biztos rímelés partjai között. Csupa keresetlen egyszerűség és finom hangulat. Drága értékek egy költőnél.

Anyja lelkében kialvóban volt az élet tüze, amikor zord, zimankós éjszakában — gyötrelmes vágyaktól úzve — sietett a költő anyja betegágyához. A tornác oszlopának dülve csöndesen sírdogált az apja, az ajtóban a húga borult reá azzal a híradással, hogy elkésett, anyjuk már se hall, se lát, alig lélegzik.

S amikor ágyához rohantam
S előtte térdre hulltam, — ó,
Kezét fejemre tette s ajkán
Suttogva kélt a szó:

Szaladj csak . . . Julkám . . . a padlásra . . .
Hozz egy . . . kötés . . . lugast neki . . .
De válogass . . . Ferink . . . tudod jól,
Csak a . . . ropogóst . . . szereti . . .

(*Anyá*, 1910.)

Atyjának pár évvel később bekövetkezett halála után lelkében összegyűlt a keserűség. Atyja emlékének áldoz e sorokban:

Barackfáinknak mén az üzenet:
Ne várjanak már haza engemet.
A sárgarigó — fészkes ághegyen
Legszebb gyümölcük én már nem lesem
Mióta termő fám nélkül maradtam,
Nem hiszek már én a csengő barackban.

A szőlő szőlőknek is üzenek:
Többet akár sose teremjenek.
Fürtetlenül gyászolja venyigéjük,
Ki soha vissza nem tér már közékük,
Hajtsanak inkább sűrű koronát
S őrizzék soká a lába nyomát.

(*Temetés után*, 1913.)

Költeményei második csoportjába Móra Ferenc azokat a témákat gyűjtötte egybe, amelyek „körülöttünk”, azaz szűkebb családja körül keletkeztek, formálódtak, keltek lelkéből életre. Megható felfedezni azt, hogy mennyi és milyen szeretet melegíti, fűti a költő szívét ezekben a dalokban.

Szereti a virágot (*Virág a zivatarban*, 1907); szereti a napnyugovásznak piros tűziben tova karikázó galambokat (*Galambok a tarlón*, 1907); szereti a szeleket (*A szelek*, 1907); szereti a pusztuló kert hangulatát (*Pusztuló kert*, 1909); szereti a gyepes tanyaudvar öreg diófáját (*Gyepes tanyaudvar*, 1912); szereti az ég mezején legelésző bárányszőkeket (*Szeretem én nagyon . . .* 1913); szereti a munkát, embertársait, az élettől való küzdelmet és lelkében lángol a szépnek szeretete. Az életről azt állítja, hogy az maga a szeretet. Sajnálja azokat, akik életükben sohasem szerettek. A nagy leszámolás, az Ígéret napján, az arkangyal arany vesszejével megveri

Mohos sírhalmok oldalát
És zengi ébresztő dalát:
Reggel van! Újra nap süt! Emberek,
Ébredjétek, ébredjétek!

De sok sok sírhalom felül
Tovább repül kedvetlenül,
Arany vesszője nem suhog,
Ajaka szomorún susog:
Néktek nincsen miért ébrednetek,
Mert senkit sem szerettetek!

(*A szeretet az élet*, 1907)

Szeretet (1903) című versében ezeket írja:

Egy harmatcsepxi belőlem
Az óceánnál mérhetetlenebb,
Egy sugaramban több a tűz,
Mint amennyi egész napban remeg, —
Mert én vagyok a világ lelke,
A mindenható szeretet.

Legtöbb verset e csoportba sorol. Élére helyezte *Két egytestvér* címen — még 1896-ban — megírt bájos dalát a könnyről és a dalról:

Két egytestvér a könny és a dal,
Soká vajúdó fájdalomnak ikre
S ahogy kibuggyant, a megenyhülős
Veti színes sugarát mindegyikre:
S az a legfájóbb könnyem, a melyik
Csak fojtogat, de nem bírom kisírní
S az a legszebb dalom, amely csupán
Szivemben zsong, de nem bírom megírni.

Költeményeinek harmadik csoportjában „történetek”-et mesél el, melyek között nem egy ódaszem is akad. Legnagyobb részben impressionista hangulatúak, telve őszinte emberi érzéssel. Tolla ezeken a futó benyomásokon is mesterien és mélyen dolgozik. Meghatottság nélkül lehetetlen olvasni a földért rajongó Rozál történetét (*A föld*, 1900), a mezők közepében „setéten ásítózó kopolyakútba” hullott kis Omár tragédiáját (*Omar*, 1904), a didergő királyt öntudatra ébresztő bájos meséjét (*A didergő király*, 1912), *Kisforró Zsuzsannáról* (1913) szóló hangulatos képét és *Az aranyszőrű bárány* (1902) című kedves és derűs meséjét.

Móra Ferenc nagy értéke, hogy nemcsak a lelkében poéta, hanem lebilincselő egyszerűséggel és megkapóan művészi formában is tudja kifejezni érzéseit s hogy verseinek belső értéke egyenlő a külső művészi formákkal. Egészen leegyszerűsített eszközökkel éri el a legszebb hatásokat. Szinte érezzük azokat a szent hangulatokat, amelyek dalait életre hívták. Költészete, egészen emberi. Főerőssége még a magával ragadó festői szépség, a teljesen és sajátosságosan egyéni csengésű nyelvezete, amelynek jellegzetes, szóképző leleményessége és árnyaló tulajdonsága van.

Zengő, ritmikus és mélytűzű lírájában szinte benne muzsikál, benne lüktet az élet. Ha költészete nem is bővizű, de kristálytisza. ismeri önmagát. Ismeri azokat, akikhez szól s ami a fő, ismeri a

mondanivalóit is, melyeket a rímek és a sorok zenés hajlékonyságával tud előadni s kevés szóval, de frappánsan kifejező módon papírra vetni. Ennek egyik legszebb példája a költőnek kedvelt verse, vagy talán a legkedvesebb előtte. A címe: *A hegedű* (1923). Égy bájos kis mese, amely arról szól, hogy még aprócska gyerek volt, amikor egy ócska, vén hegedűt talált „poros nyugalomban, a lomban, valamely sarokban”. Mellette nyűtten hevert a vonója. Nem is sejtette, hogy' mire szolgál a hegedű és játék gyanánt lónak, a vonóját pedig kardnak használta. Egyszer egy vándor toppant be hozzájuk, aki meglátta a hegedűt, megpengette, állá alá vette, a tépett vonót a húrokra csapta s a hegedűből előtört hang

Olyan volt, mintha
Röpítne hinta
És remegve-ringva
Szállnék föl a menybe,
Az Isten elejbe
S kristálytermekbe
Az angyalok serge
Játszva velem.
Aztán olyan volt,
Mintha anyám
Ringatna lágyan
Szelíd karján
S már szenderegtem
Lassú dalán,
Mikor a vándor
Ment, ahogy jött . . .

A hegedű szótlánul a sarokba került ismét. Ő oda sietett és a csodahegedűt lázasan szorította a szívéhez. Várta, hogy a tündér, „aki benne lakik s az elébb szivem telezengte”, jöjjön elő. Hiába szorította szívéhez a hegedűt, hiába esengett, kezét összetéve, a tündér csak nem jött elő fátyolköntösében, ahogy tanulta a dajkamesében. Gyerekésszel fúró-faragó szerszámot keresett tehát, nekifeszítette azt a hegedűnek s

. . . ahogy széttört
Apró darabokra,
Néztem zokogva
A drága romokra.
Ó, de nem a kárt,
Nem a játék veszti:
Sirattam azt, hogy
Nem találtam semmit . . .

Azóta eljárt
 Az idő felettem,
 Nemcsak megnőttem,
 Hanem ez egyben,
 Meg is öregedtem:
 Hiába tanultam,
 Meg nem javultam,
 Máig se okultam,
 Ma is, ami szép
 Akad az utamba,
 Lelket keresek
 Gyerekésszel abba,
 Mindig apróra
 Bontogatom.

S a semmit mindég
 Magsiratom.

Az élet inspirálta ezt a finom poémát, nem pedig a szobaköltészet vértelen játszadozása.

Ha olvassuk Móra Ferenc verseit, az az érzésünk, hogy homlokukon nem piroslik az a keserves stigma: akarták, hogy a világra jöjjenek. Múgond sem érzik költészetén. Nem csinálja, nem fúrja-faragja verseit. Bennük már a gondolat is ritmikusan tagoltan születik meg. Ragyogóan sokfélék és gyökerük mélyen van beágyazva egy igazi költői szív áldott humuszába.

Életéről és egyéniségéről a legtöbbet mondanak az *Önarckép* (1919) című versének következő sorai:

Szája mogorva, szeme csacska,
 Önön súlyától fáradtacska
 Szívében gyermek ősz uracska,
 Ma vitte el nyarát a macska!

Ma vitte el nyarát, ha nyár volt,
 Hogy napja csak sötétbe lángolt
 S míg kútvízen tartá a jámbort,
 Csak álma szüre néki lángbort.

Lehet-e jobb önportrét rajzolni, mint amilyent ő maga rajzolt meg e néhány verssorban?

Mint költő, magáról így dalol:

Vagyok nótázó emberecske,
 Magam zugának méla tücske,
 Nem hangszer, mely csodákat ont:
 Mezőkön csendülő kolomp.

Dalomnak nincs sok cifrasága:
Mint almafa virágos ága,
Magától nyílik s hervad el, —

Röszetüzem nem látszik messze,
Magamnak ég csak híves este,
Hamvát befödi az avar,
De míg ég tiszta és magyar

*(Pósa Lajos sírjára, 1916 *

És itt e szónál, hogy „magyar”, egy pillanatra meg kell államink. Móra minden írásában és dalában, eszével, és szívével, tudata fölötti és alatti érzéseiben magyar, sőt ősmagyar. Túri Béla szerint akkor válik — mint író — költővé, amikor belenéz a magyar rónába, a magyar búzaföldekre és szívja a magyar tavasz levegőjét. Minden kritikusa elismeri, „hogyan sem eszéhez, sem elméjéhez, sem a tollához, sem a lantjához nem engedett idegen érzést, idegen gondolatot, idegen hangot férközni”, mégis megállapítják, hogy a honszeretet érzéseinek lírájában nem engedett tágabb teret, mintha a hazafi gondjai nem gyötörnék a lelkét, jajszava nem jajdul bele a közéletbe; a magyar március szózatjai sem zúgnak költészetében, mintha sejteni engedné, hogy „a költő világa a nagy világ”. Van Mórának egy költeménye, amelyben „hányi-vetetten, magáról feledten”, maga sem tudja, „jól teszi-e, rosszul teszi-e, áldja-e érten Isten vagy sem”, de sohasem keresi, hogy „melyik föld adja kenyerem”. Mégis azonnal magába roskad s mélyebbről robban elő szívéből az érzés, mikor az elmúlásra gondol A szülőföld, a hazai rög iránti nosztalgiája ilyen megható szavakban tör ki a lelkéből s így teszi le magyar volta melletti húségeskút:

De akármely föld ad kenyeret,
Egy legyen, amelyik eltemet,
Földi szegődségem ha kitölt:
Hol szolgálni kezdtem, az a föld.

Ahol bölcsöm fája sarjadott,
Ott vessetek nekem ágyat, ott!
Ott leszek én otthon, csak azon
Az akácfa-termő homokon.

Legédesebb álmod ott esik,
Míg az ígért óra betelik
S ha az angyalfecske kelteget:
Leghamarább ottan ébredtek!

(Jól teszem-e, rosszul teszem-e . . . 1903.)

Hazánk feldaraboltatása idején — Petőfi százéves kiskőrösi jászola mellől — megkínzott magyar szívéből a keserűség e szavakban tör ki:

Isten kezében égtünk kard gyanánt
S ma tört vasul szemétre hányatánk,
S ki volt világbíró nagy úr előbb,
Ma rajta gázol a szökött cseléd.
S míg kint világítélet ostromol,
Itthon a kínzott szív s agy megbomol,
Testvérré gyilkot testvérkéz szegez, —
Jaj, de keserű magyar mirha ez!

És mégis, mégis, Isten követe,
A sok szögyöngyöt mind hadd idele,
Amely százéves bölcsőd megtele:
Csak a mirhát vidd az Isten elé.
Verdesd meg véle arany asztalát,
Sikongd el néki fajtád jajszavát
S amíg palástját csókkal illeted,
Követelj néki új ítéletet! . . .

(Pohárköszöntő a kiskőrösi jászolnál, 1922.)

Az a költő, akinek lelkéből a magyar keserűség ilyen döbbenetes hangokat tud kirobbantani, az a költő nem lehet más, mint a hazáját, fajtáját fájdalmasan szerető és féltő igaz ember és igaz magyar.

Móra Ferenc szívvel és lélekkel fie, a magyar hazának. Verseiben visszatükröződik a magyar lélek. Költészetében benne zeng a magyar nyelv sok-sok szépsége, benne terjed a magyar alföld síkja, benne zúg a magyar föld ereje, benne suttog a magyar rónák virágillatos szellője és benne csillog a végtelen puszták délibábja.

Költeményeinek negyedik csoportjába tartozó verseit a nagy háború idején, vagy ahogyan maga a költő meghatározta, „a rettenetes évek”-ben írta. Háborús versek. Ez a költészete nem szármal a harc-terek felett, nem zeng hozsannát, nem korbácsoló a szava, nem éleszti a háború istenének oltárán a tüzet, hanem a világot elborító vérozónben könnytengert lát és az emberiség közös, végzetes tragédiáját.

Vitézeket is énekel, de nem a halált osztogató köntösükben, hanem mint a mártírhalálban glóriásan megdicsőülőket. Dalai halk lépésekkel suhannak végig a háború rettenetes pusztulásain, nyomorúságain, telve inkább fojtott keserűséggel és az ártatlanok keserű sorsa iránti gyásszal.

Mintha megérezte volna a háború tragikus végződését. A háborús gyermekszobából — még 1916. évben — e zokogó könyörgéssel ostromolja az egek urát:

Ki fényesebb vagy, mint a csillagok
s oly nagy, amilyen kicsi én vagyok,
Én nem tudom, mi az a háború,
De látom, hogy mindenki szomorú.

Szent akaratod ön nem kutatom,
De lásd, azóta meghalt a derű,
A kenyérünknek íze keserű.

Ki ott villámlasz a kardok hegyén,
Mint a nagyoktól sokszor hallom én,
Az emberszívbe költözz már bele, —
Az istennek csak ott lehet helye.
Nőjjön virág a holtak sírjain,
Az élőknek ne legyen élte kín,
Áldva nézzen föl Rád — földhatár,
Uram, a háborút parancsold vissza már!

Móra Ferenc a *Szegedi Napló* szerkesztőségében 1902-ben örökölte Gárdonyi Géza — ott — üresen hagyott íróasztalát. „E bűvös asztal marasztotta Szegeden — írja J u h á s z Gyula — és vitte lassan, de biztosan előre”. Kiskunfélegyháza utáni második hazáját, Szegedet szereti is és dicséri is Móra Ferenc. Hálás iránta. Az ő lelkét is megihlette Szeged levegője, a Tisza párázata, kanyargó folyása. Rabul ejtette a homok varázsa, az akácvirágok bódító illata. Áldott tanítómestere, Pósa Lajosnak, a nagybirodalmú dalkirálynak szíve-porára ibolya-csokrul egy dalt helyezett, amely dal

Ott termett, hol a Tisza árja
Királyi képet ölt magára,
Míg behódol kanyaros
Futással a szilaj Maros.

Ott termett, ahol délibábos
Tükörbe néz a régi város.
Puszták ölen álomsziget,
A dús, a bús, a hű Szeged.

(*Pósa Lajos sírjára*, 1916.)

Sajátos vonása lírájának, hogy szereti a szavak kicsinyítését.

Menyecskének öreg, öregnek menyecske,
Nem éppen rútacska, cseppet se szépecske,
Nem nagyon vakocska, inkább süketecske,
A beszédében se igen locska-fecske.

Megragadóak színfestései.

Felhőfodros az ég, mintha tenger lenne,
 Aranycsónakképen úszik a hold benne.
 Tücsök cirpegése a sok búzarendbe,
 Mintha ezüsthúrral száz tambura pengene.

(*A másvilági vendég*, 1908.)

vagy

Csattognak a fejszék, sírnak erdők, berkek,
 Recsegnek, ropognak a gyümölcsös kertek.
 Sok lakójuk fejét bújosásnak adta,
 Fészkit ezer madár jajgatva siratta.

(*A didergő király*, 1912.)

Csengő-bongó rímeit halmozni szereti. Ha olvassak, olyan, mintha muzsikaszót hallanánk. Gyermekien tiszta a játékuk.

S félsötétbe, csillagfénybe,
 Fehérvári bicska villog,
 Aranybárány halva — csillog,
 Balta csattog, rőzse pattog

Tűzvirágok szirmosodnak,
 Piros lángok táncba fognak . . .

(*Az aranyszőrű bárány*, 1902.)

Harminc éve múlt, hogy Móra Ferenc neve csendben és szerényen megjelent a magyar irodalom egén. A szelíd és csöndes kis-kun fiú hú maradt e téren is Önmagához és fajtájához. Amilyen csendes gyermek volt, olyan csendes és magányos ember maradt élete vándor útján is. Szelíd megadással vallja, hogy

Álomkristályból palotát faragott,
 Álomsarlóval rőzsát aratott,
 Álomparipákból tartott fogatot,
 Hát — persze — hoppon is maradt

(*Önarckép*, 1919.)

Ez egyszer tévedett a költő!

Irodalmi munkássága harmincadik évfordulóján egész nemzete szeretettel és tisztelettel ünnepelte. Szőnyegül terültek eléje magyar szivek s rőzsákat hintettek megfáradt lábai elé. Rőzsákat, melyeken „a belső megilletődés magától hulló harmata reszketett”.

A költőt azonban nem az ünneplések sora s hívei serege ünnepli igazán, hanem munkássága és annak értéke, jelentősége. Alkotásai,

lelkének darabjai, egészséges és teljes képpé állanak össze s abból lép elénk a költő testi-lelki alakja, igazi lénye.

Móra Ferenc egységes képe nem magából a költészetéből tevődik össze, bár ebben is maradéktalanul adja önmagát. Elválaszthatatlanul szegődik melléje a prózáírásában jelentkező egyénisége, a két előbbihez pedig harmonikusan tapad az ösztönösen kutató tudós egyénisége. Móra jelentősége a költészet terén kimagasló. Mint író, a parnassus magaslatait járja. Tudományos kutatásainak felbecsülhetetlen az értéke.

Mint, költő a régebbi, a nemes vágású nemzedékből való. Nem keresett új utakat. Nem kísérletezett a modernkedés erőltetésével. Nem tűzött maga elé különleges célokat. Előkelően egyszerű tudott maradni, önmagához következetes, mélyen és rokonszenvesen becsületos ember s önzetlenül áldozni tudó lélek, akinek számára a költészet nem jelent mást, mint ünneplő lélekkel való imádkozást.